

JAARBOEK

VAN HET

KONINKLIJK NEDERLANDSCH GENOOTSCHAP

VOOR

MUNT- EN PENNINGKUNDE

ONDER DE ZINSPREUK

„Concordia res parvae crescunt”

TE

AMSTERDAM

XI. 1924.

AMSTERDAM

JOHANNES MÜLLER

1924.

Anthonis Pietersz. van der Willigen en zijn erkend nagelaten werk.

Bij het doorbladeren van het tweede deel van VAN LOON'S *Historiepenningen* met het doel de medailles op te sporen, die met zekerheid door den stempelsnijder A. VAN DER WILGE of WILLIGEN zijn vervaardigd, kwam mij het schoone vers van BÉRANGER, „les étoiles qui filent”, in de gedachte want, zoo op iemand, dan is op dezen man dit vers toepasselijk: hij is een ster geweest, die verscheen en plotseling weer verdween. Terwijl zijn eerste penning, voor zoover ons bekend, van 1630 dateert, vinden wij na het jaar 1631 niets meer van zijn hand terug. Er is tot nu toe weinig van dezen medailleur bekend. Zijn biografen zeggen, dat hij een Zeeuwsch stempelsnijder is geweest, die in de eerste helft der 17e eeuw leefde, vermoedelijk in Middelburg werd geboren; ook, dat hij een vriend van JOH. LOOFF zou zijn geweest, en dat hij, wat kunde en talent betref, verre bij zijn tijdgenooten achterstond¹⁾. En van dit alles is slechts waar, dat hij in Zeeland is geboren en zijn werk uit de eerste helft der 17e eeuw dateert. In de *Zelandia Illustrata* I, blz. 396, wordt een groote

¹⁾ *De levens en werken der Hollandsche en Vlaamsche Kunst-schilders, beeldhouwers, graveurs en bouwmeesters van het begin der 15e eeuw tot heden* door J. IMMERZEEL, JR., Amsterdam 1842, blz. 238.

gravure vermeld, uit drie kapitale bladen bestaande, een ontwerp in Gotischen stijl voorstellende van het nog ontbrekende deel van den toren van de Sint Lievens Monsterkerk te Zierikzee. Deze werd in 1619 door een A. VAN DER WILLIGHE vervaardigd en aan burgemeesters en kerkmeesters opgedragen ¹⁾. Dit deed mij vermoeden, dat de graveur A. VAN DER WILLIGEN wel eens een Zierikzeeënaar kon zijn geweest en dit is juist gebleken. De gemeente-archivaris, de heer P. D. DE VOS, die meer dan iemand anders thuis is in de geschiedenis zijner geboortestad, had de welwillendheid mij mede te deelen, wat hij uit de bewaard gebleven oorkonden over A. P. VAN DER WILLIGEN had opgeteekend. De heer VAN KERKWIJK verschafte ons bovendien zeer merkwaardige gegevens omtrent VAN DER WILLIGEN'S leven na diens vertrek uit Zierikzee, dat omstreeks 1627 moet hebben plaats gehad, tot dat hij in 1634 spoorloos verdween, helaas niet op een wijze, die men voor een begaafd kunstenaar zou mogen wenschen. Aan beide heeren zij hier nogmaals dank betuigd.

ANTHONIS PIETERSZ. VAN DER WILLIGEN is vermoedelijk in 1591 geboren. Zeker is het, dat hij den 21 April van dat jaar is gedoopt. Hij behoorde tot een goudsmidsfamilie en koos later zelf eveneens dat vak. Zijn vader, de goudsmid PIETER HERMANSZ, geboortig van Bergen op Zoom, werd in April 1572 poorter van Zierikzee en

¹⁾ NAGTGLAS, in zijn *Levensberichten van Zeeuwen*, noemt dezen graveur verkeerdelijk ADRIAAN VAN DER WILLIGHE. Onjuist is het ook, dat hij in 1619 een groote prent zou hebben vervaardigd van de St. Lievenskerk te Zierikzee en van het gedeelte, dat aan den toren ontbreekt. De kerk komt op die platen niet voor.

bewoonde daarna het huis op de zuidzijde van de Oude haven, genaamd „de Druyve”.

PIETER HERMANSE was gehuwd met JANNEKEN JACOBS, dochter van den goudsmid JACOB CLAASSE¹⁾ en van MAAIKEN ANTONISSE, die uit de familie stamde, die zich later DE JONGE noemde.

JACOB CLAASSE was borg voor PIETER HERMANSE, toen deze zich in 1572 te Zierikzee kwam vestigen, zoodat het waarschijnlijk is, dat hij toen reeds met diens dochter was gehuwd. PIETER HERMANSE werd 28 Mei 1575 tot deken van het goudsmidsgilde benoemd en 5 September 1580 door Gecommitteerde Raden van Zeeland tot wisselaar te Zierikzee aangesteld. Hij was dus voor dien tijd een man van gewicht, daarbij niet onbemiddeld, want hij verkocht in 1596 voor £ 500 aan zijn zoon HERMAN PIETERSE, die ook goudsmid was, een huis staande op den Dam²⁾. Spoedig daarop is PIETER HERMANSE, de vader, overleden. PIETER HERMANSE heeft een groot gezin gehad. Ziehier de namen der kinderen, waarover in de *Bijlage* eenige genealogische gegevens zijn te vinden.

1. ADRIAAN PIETERSZ., die zich later PIETERSON noemde, geb. 1574, overleden te 's-Gravenhage in 1634.

2. HERMAN PIETERSZ., reeds genoemd, overleed te Zierikzee in 1608.

3. JAN, gedoopt 11 Maart 1584, sterft jong.

1) Deze werd 19 Dec. 1588 tot deken van het Goud- en Zilversmidsgilde benoemd.

2) Op 1 Augustus 1597 werd ten huize van PIETER HERMANSE goudsmit in „de Druyve” op de Zuidzijde der haven goed verkocht voor £ 15.

4. MARINUS, gedoopt 30 Juni 1585, komt later voor onder den naam MARINUS PIETERSE VAN DER WILLIGEN, wellicht, volgens den heer DE VOS, de familienaam van PIETER HERMANSE.

5. JAN, gedoopt 22 Febr. 1587, nam later ook den naam VAN DER WILLIGEN aan. Hij leefde nog in 1641 en was stadsbode.

6. MALJGHEN VAN DER WILLIGEN, gedoopt 1 Oct. 1589, huwde in 1614 met LIEVEN CORNELISSE DE HEERDER.

7. ANTHONIS, gedoopt 21 April 1591. Deze komt later voor als genaamd ANTHONIS PIETERSZ. VAN DER WILGEN, WILLIGEN, en WILLIGHEN.

8. SUSANNA VAN DER WILLIGEN, die te Tholen was geboren. Zij huwde 1 Nov. 1616 te Zierikzee met den pasteibakker HUBRECHT GOLTZIUS, die een familielid was van den beroemden graveur H. GOLTZIUS.

9. NEELTJE, die ergens als doopgetuige voorkomt.

10. Misschien nog CATHARINA VAN DER WILLIGEN.

ANTHONIS PIETERSE VAN DER WILLIGEN, het zevende kind zijner ouders werd, zooals gezegd, den 21 April 1591 gedoopt en tot goudsmid en graveur opgeleid. Wij vernemen als een aardige bijzonderheid, die zelden over stempelsnijders wordt bericht, dat ANTHONIS den 25 December 1616 aan het avondmaal deelnam, na kort tevoren zijne belijdenis afgelegd te hebben. Hij was toen reeds 25 jaren oud. Het opnemen als lid der Gereformeerde kerk op zulk een laten leeftijd, zal wel in verband hebben gestaan met zijn voorgenomen huwelijk, dat den 17 Januari 1617 heeft plaats gehad. Zijn bruid was GRIETJE VAN DEN HOUTE, gedoopt te Zierikzee op 6 Augustus

tus 1595, dochter van NICOLAAS DIRKSE VAN DEN HOUTE ¹⁾,
goudsmid, en van CATHARINA ADRIAANSZ^r POELVOET.

Het jonge paar ging in de Meelstraat wonen, aan de zijde van het stadhuis, in het huis genaamd „Roomen” ²⁾. Dit huis, B. 368, bestaat nog en is als pakhuis in gebruik bij den drogist P. C. VAN DER VALK. Het bovengedeelte heeft nog een baksteen gevel uit het midden der 16e eeuw met zandsteen banden. Inwendig is het weinig veranderd. In het achterhuis treft men een somber kil vertrek aan, dat met leien is bevloerd. Onder een grooten schoorsteenmantel ziet men een oud gemetseld fornuis. Zeer waarschijnlijk is dit een overblijfsel uit de goudsmederij van onzen ANTHONIS, waar hij echter het zilver, benodigd voor het vervaardigen van zijn medailles, niet kan hebben gesmolten, omdat hij toen niet meer in Zierikzee woonde. Dit oude fornuis is mogelijk van nog ouderen datum „want”, schreef mij de heer DE VOS, „reeds in 1582 en zelfs nog tot omtrent 1600 woonde in het huis „Roomen” de goudsmid THOMAS VAN DER PLAS. Daar zulke kostbare stevige fornuizen niet gemakkelijk te vinden waren, is het begrijpelijk, dat huizen waarin ze werden aangetroffen, veelal door goudsmeden werden bewoond”.

Reeds vóór zijn huwelijk was ANTHONIS door den Raad van Zierikzee tot deken van het goudsmidsgilde benoemd (9 Januari 1615); een herbenoeming volgde 7 Januari 1623.

1) NICOLAAS DIRKSE, jm., goudsmid van Iperen, wonende te Zierikzee, werd aldaar in ondertrouw opgenomen den 26 Maart 1589 met CATH. ADRIAANSZ. POELVOET jd. van Zierikzee. Hij overleed in 1599 en zijn weduwe hertrouwde (ondertr. 13 Oct.) 1602 met JAN SARRAGON jm. van Sluis, die eveneens goudsmid was. Zij overleed in 1641.

2) Zie de afbeelding van dit huis op pag. 52.

Zooals vermoedelijk overal, was het ook hier de gewoonte, dat de benoeming tot deken telkens voor één jaar geschiedde.

Dat ANTHONIS toen ter tijde goed stond aangeschreven, bewijst o.a. zijn benoeming, op 20 November 1622, tot luitenant van een der compagniën der Zierikzeesche schutterij. Dit alles is zeer eervol, maar het heeft hem geen gouden eieren bezorgd, wat waarlijk niet te verwonderen is, als men bedenkt, hoe groot het aantal goudsmeden reeds was uit zijn naaste familie alleen, ongerekend de overige te Zierikzee gevestigde goud- en zilversmeden.

Het schijnt ANTHONIS niet voor den wind te zijn gegaan, wat ook kan worden opgemaakt uit het feit, dat zijn broeder MARINUS PIETERSE VAN DER WILLIGEN een hypotheek op zijn huis „Roomen” had, tegen een rente van £ 2.10 's jaars. In 1627 kocht deze MARINUS zich in het Oudemannenhuis te Zierikzee in en betaalde dit o.a. met aan die instelling de rente af te staan, die hij op het huis van zijn broeder ANTHONIS in de Meelstraat had.

Deze bijzonderheid is voor ons van gewicht, daar zij, zooals wij zullen zien, het bewijs levert, dat ANTHONIS kort na 1627 de stad moet hebben verlaten, om zich elders te gaan vestigen.

In de rekeningboeken van het Oudemannenhuis namelijk, staat voor de jaren 1628, 1629 en 1630 geboekt, dat die rente was ontvangen van wegen A. P. VAN DER WILLIGEN. Vermoedelijk zal hij zijn huis in dien tijd hebben verhuurd; in ieder geval stond het toen nog op zijn naam. Maar na 1630 bleef de post open.

In de rekeningen van 1631 tot en met 1634¹⁾, 11 October 1640 verantwoord, staat aangeteekend, dat JAN VAN DER WILLIGEN, die blijkbaar door zijn broer was aangesteld om dat geld aan het Gesticht over te maken, de schuld over die vier jaren, 10 p. vls bedragende, van wegen zijn broeder ANTHONIS nog moest betalen. Er was dus blijkbaar iets niet in den haak. Wij zullen weldra zien, dat dit inderdaad zoo was. Van Zierikzee is ANTHONIS VAN DER WILLIGEN naar den Haag gegaan, in ieder geval woonde hij er in 1630, toen hij aan de Staten-Generaal octrooi vroeg tot het slaan en uitgeven van een gedenkpenning op de overwinningen van FREDERIK HENDRIK in de jaren 1627—1630 behaald, welk privilege, zooals dit gewoonte was, steeds aan bekwame stempelsnijders op hun verzoek werd verleend.

Zoover wij weten, zijn geen vroegere penningen door ANTHONIS vervaardigd, bekend. Wel had hij reeds door het graveeren in koper in 1619 van een deel van den Sint Lievens Monstertoren bewezen een zeer talentvol graveur te zijn.

Toch is het niet onmogelijk, dat vóór 1630 enkele penningen van zijn hand, die niet zijn geteekend, zijn gesneden.

Zie hier de tekst van het Octrooi, zooals dit voorkomt in de *Acten der Staten-Generaal* van 1630—1635. Reg. N°. 3334 folio 30^v, aanwezig in het Rijks Archief te 's-Hage:

„Octroij voor ANTHONIJ VAN DER WILLIGEN op seeckere Triomhpenninck.

De Staten Generael der Vereenichde Neder-

¹⁾ Ook de verschuldigde som over de jaren 1635—1637 was in 1640 nog niet betaald. ANTHONIS was dus in 1637 nog niet overleden.

landen hebben geconsenteert ende geoctroyeert, consenteren en octroyeren bij desen: ANTONY VAN DER WILLIGEN, borger alhier in den Hage, dat hij gedurende den tijd van negen eerstcomende jaeren alleene in dese Vereenichde Landen sal mogen maecken, snijden gieten ende vercoopen den triumph-penninck by hem geïnventeert over de victorien, die Godt Almachtich dese landen onder 't beleijt van Sijn Ex^{cie}, de Heere Prince van Orangie in de jaeren 1627, 1628, ende 1629 genadichts heeft verleent verbiedende alle ende een ijegelijck, ingesetenen deser landen binnen den voorss. tijd, van negen jaeren den voorss. triumph penninck in 't groot, off in 't klein, in 't gout off in 't silver nae te snijden, nae te maecken ende te vercoopen bij juweliers, coop-luïden, deeckens, gout ende silversmeeden, sonder consent ende weete van den voorn. WILLIGEN opte verbeurte ende pene van sulcke naegesneden ende nagemaecte penningen ende daarenboven van een somme van 150 guldens 't appliceren één derdendeel daarvan tot behoeff van den officier, die de calangie doen sal, het tweede derdendeel ten behouve van den armen, ende het resterende derdendeel ten behouve aan den voorn. ANTONIJ VAN DER WILLIGEN.

Gegeven in 's-Gravenhage, den 17^{en} Augusti 1630, was geparapheert: E. J. CLANT, vt Onder stont: ter ordonnantie van de Hochgemelte Heeren Staten Generaal, get. CORNELIS MUSCH."

Wanneer VAN DER WILLIGEN het snijden van „triumf-

penningen" ter hand heeft genomen als uitsluitend middel van bestaan, dan heeft hij daarin zonder twijfel geen voldoende broodwinning voor hem en zijn talrijk gezin gevonden, want in 1634 vinden wij hem in Vlissingen terug, waar hij voor een zeer treurig feit heeft terecht gestaan. Hij zat namelijk opgesloten in den Gevangentoren aldaar, beschuldigd van valsche munten te hebben gemaakt. Dit is wel een heel onverwacht droevig slot aan een leven, dat met zooveel vooruitzichten was begonnen.

Geldgebrek en gebrek aan werk zullen hem in aanraking hebben gebracht met minderwaardige lieden, die hem het muntvervalschen aan de hand hebben gedaan.

Aan „Bailliu en schepen der stat Vlissingen" werd op 16 Mei 1634 door de Staten-Generaal het volgende verzoek gedaan:

„Wij hebben gelast en̄ gecommiteert PIETER VAN BEVEREN meede Generael van̄ munte der Vereenichde Nederlanden omme N. DE WILDE (lees VAN DER WILLIGEN) tegenwoordich gevangen aldaar voor te houden eenige punten concernerende 't maecen van̄ valsche Rijcxdaelders als oock 't ompregen van̄ leeuwdaelder versoekende ende begerende dienvolgens U. L. mits desen dat de selve den voorn. Generael van der munte willen verlenen acces tot den voors. gevangen ende den selven gevangen op de voor te dragen poincten nae de order aldaer te laten examineren, waeran voor de dienst van t land ten hoogste is gelegen. Waertoe actum 16^{en} Mey 1634."

Begrijpelijkerwijze werd het verzoek zoo spoedig mogelijk toegestaan. Uit het den 23sten Mei afgenomen verhoor, blijkt dat A. VAN DER WILLIGEN inderdaad valsche

rijksdaalders had gemaakt en ze in Walcheren had uitgegeven. Zie hier het verhoor:

„Op den 23er Mey 1634 by d hr. Bailliu cause officie present d Heeren NICOLAES JANSEN HONICH ende JASPER DE MAECHT schepen geexamineert den persoon van ANTHONY PRS VAN DE WILGE, gebooren van Ziericxzee out XLIII jaeren.

Gevraecht hoe lange t wel geleden is dat hij met t slaan van dese munte heeft omgegaen. Segt eenen SAMUEL BUYTS dorsaeck te sijn geweest dat hij sich selven met slaen van de munt heeft geneert.

Gevraecht hoe vele stucken dat hij wel heeft geslegen, zegt vastelyck te vertrouwen dat omtrent de veertich heeft geslagen.

Gevraecht waer dat hij se heeft uytgegeven segt nergens elders dan int Lant van Walcheren.

Gevraecht of hij geen kennisse en heeft aan yemant die eenige Rijcxdaelders ofte halve heeft vervalscht, segt niemant te kennen, die sulcx hebben gepleecht.

Gevraecht of hij oock geen kennisse heeft van t verstpelen van den Leeuwendaelder, segt van gelycken neen, geen wetenschap te hebben.

Andermael gevraecht hoe lang hij hem heeft geneert met dese valsche munte te slaen, segt omtrent de vier maenden.

Concordeert collatione factae per absente

Secretaris.

WILLEMS A° 1634.

In de vergadering der Staten-Generaal van 31 Mei heeft PIETER VAN BEVEREN bevestigd „dat A. P. VAN DER WILLIGEN, gevangen tot Vlissingen, in sijn examinatie criminele verclaert heeft, geen kennisse te hebben noch

yemant te weten die eenige valsche rijcxdalers ofte halve heeft gemaect noch oock van het overstempelen van den Leeuwendaler yet te weten".¹⁾

VAN DER WILLIGEN heeft dus het misdrijf geheel alleen bedreven. Wij weten niet, tot welke straf hij is veroordeeld geworden. Wij hebben er moeite genoeg voor gedaan, maar het resultaat der onderzoekingen was steeds negatief. Noch te Vlissingen, noch in de *Registers* van het Hof en in die van den Hoogen Raad is zijne sententie gevonden. Ook in de *Resolutiën* van de Staten-Generaal komt, volgens mededeeling van den Algemeenen Rijks-Archivaris, het gestelde vonnis niet voor. Ook hier ter stede kon over deze zaak geen licht worden ontstoken. „Noch in de uitvoerige *indices* op de Zeeuwsche Statennotulen, noch in de *notulen* van Gecommitteerde Raden, noch in de stukken betreffende de rechtspraak van Gecommitteerde Raden, de pardonnen, de bij de Staten ingekomen stukken aangaande de Munt, noch in het weinige, dat ik", schreef mij de Rijks-Archivaris, „van Vlissingen hier heb, is iets te vinden over de zaak VAN DER WILLIGEN".

Dergelijke bedrijven werden toen ter tijde streng gestraft. Waarschijnlijk tot langdurige gevangenisstraf veroordeeld, weten wij alleen, dat ANTHONIS in 1637 nog in leven was. Vermoedelijk is hij iets vóór of in 1640 overleden. De zwaar beproefde man zal diep geschokt zijn geweest door de schande, die hij zijn gezin en zijn achtenswaardige familie had aangedaan, wat mogelijk zijn gezondheid zal hebben ondermijnd. Het staat vast,

¹⁾ *Resolutiën Staten-Generaal* van 31 Mei 1634. Examinatie in lias St. Gen. 5369. Algemeen Rijks Archief te 's-Gravenhage.

dat op 22 November 1641 HUBERTUS GOLTZIUS, gehuwd met ANTHONIS' zuster SUSANNA, voorkomt als voogd „van de naergelaten weesen van ANTHONIS VAN DER WILLIGE za", zoodat hij slechts tot uiterlijk de eerste helft van 1641 kan hebben geleefd.

Met het oog op het vermeldde in de rekeningboeken van het Oudemannenhuis te Zierikzee is het beter zijn sterfjaar op 1640 vast te stellen of zelfs iets daar voor.

Bij het overlijden van ANTH. PIETERSZ. VAN DER WILLIGEN waren de volgende kinderen van hem nog in leven:

1. NICLAES VAN DER WILLIGE, gedoopt 19 Sept. 1623, werd tot goudsmid opgeleid. Hij legde in 1646 de proef tot het meesterschap af. Den 23sten Oct. hebben „weesm^{ren} den clerq van Camer geauthoriseert om aan NICLAES VAN WILLIGEN te betalen de somme van thien ponden vls. om daer mede de oncosten van zijn prouwe te betalen." In de notulen der Weeskamer van 13 Mei 1645 hebben „weesm^{ren} NICLAES SARRAGON geauthoriseert om aen den zelfden NICLAES VAN DER WILLIGEN te geven vijff ponden vls. om voor hem een Bruyloffskleet jegens sijn Suster Bruylofte te maken, zonder meer peñ daer toe te geven ofté aff te spreken." Deze zuster was CRISTIJNTGEN, die 16 Mei 1645 huwde.

Eigenaardig, dat beide posten den jongen man betroffen, die naar tegenwoordig recht reeds meerderjarig geworden was. Maar te Zierikzee was de gewone leeftijd van meerderjarigheid, volgens de Ordonnantie op de Weeskamer, voor een man 25 jaar, een termijn, die bij geesteszwakte, verkwisting, enz. nog wel eens verlengd werd. Huwde men beneden dien leeftijd, dan werd men meerderjarig en van het gezag der Weeskamer ontslagen.

NICLAES ondertrouwde 18 Aug. 1647 te Rotterdam met CATHA. GILLIS, weduwe van Dinant, die te Rotterdam woonde, waar NICLAES zich ook had gevestigd. Zijn leerjaren heeft hij misschien in Vlissingen doorgebracht, in ieder geval heeft hij er gewoond, en er eenige schulden gemaakt, die uit den boedel van zijne in 1641 gestorven grootmoeder POELVLOET werden betaald. 21 Dec. 1657 — toen weder wonende te Zierikzee — werd hij door den Raad tot bode op den Haag aangesteld „mits behoorlijk borg stellende”, bleef dit vermoedelijk tot zijn dood en overleed vóór 1678.

2. CATERIJNKEN VAN DER WILLIGEN, gedoopt 1 Oct. 1624.

3. CRISTIJNTGEN VAN DER WILLIGEN, gedoopt 23 Nov. 1625, huwt te Zierikzee 16 Mei 1645 met DANIEL VERBRUGGE, glazenmaker, jm. van Haamstede. Zij overleed in 1660.

4. HARMAN VAN DER WILLIGEN, gedoopt 13 Mei 1627.

Van de kinderen van den ouden PIETER HERMANZ. heeft alleen de oudste zoon ADRIAAN PIETERSZ. den familienaam PIETERSON aangenomen, al de overigen noemden zich VAN DER WILGE of VAN DER WILLIGEN.

Het eerste kunstwerk, waarmede ANTHONIS VAN DER WILLIGEN debuteerde, was de gravure van het onvoltooid gebleven deel van den Sint Lievens Monstertoren te Zierikzee. Zij bestaat uit drie kapitale bladen, de drie verdiepingen van den toren aangevende. De drie roodkoperen platen zijn nog te Zierikzee aanwezig en worden door heeren kerkvoogden bewaard. Een afdruk er van is onlangs verschenen in den eersten Jaargang van het *Oudheidkundig Jaarboek* van den

Nederl. Oudheidkundigen Bond in het artikel, door den heer P. D. DE VOS geschreven, toen de Jaarvergadering in Zierikzee werd gehouden. De oorspronkelijke teekeningen van ANTHONIE KELDERSMANS zijn verloren gegaan, maar deze waren zeker nog aanwezig, toen VAN DER WILLIGEN ze in 1619 in koper sneed. In een toevallig bewaard gebleven rekening van de St. Lievens Monsterkerk over 1585 komt o.a. deze post voor, die er misschien eenig licht op werpt: „Betaelt JACOB ZEEMAN over thalen van twee patroenen toebehooren de kercke en̄ alzo ezelve by eenige soldaten gestolen zijn geweest en̄ by denzelven ZEEMAN tot verzoucke van Kerckmrs al tot Antwerpen achtervolght es geweest met groote perykel over de heije van Antwerpen voorsz. in den jaere 76ⁱ geschiet. Hier by Kerckmrs toegeleyt 22 sch. 8 gr.”.

Het is zeer wel mogelijk, dat hier de oorspronkelijke ontwerpen van de torenspits zijn bedoeld.¹⁾ In 1576, toen Spaansch garnizoen na de overgave der stad nog van Juli tot November in Zierikzee aanwezig was en door het niet uitbetalen van het beloofde loon aan het muiten was gegaan en naar België was vertrokken, alles wat verkoopbaar was met zich mede nemende, kunnen de stellig nog aanwezige „patroenen” daartoe hebben behoord.

In 1576 teruggebracht, zullen ze in 1619 nog wel beschikbaar zijn geweest. Om der zeldzaamheidswille zal toen besloten zijn de ontwerpen in koper te laten gra-

1) „Dese Torre is A^o 1454 gefondeert” staat ingebeiteld boven de deur, die tot de wenteltrap toegang geeft. Het zal wel 25 jaren hebben geduurd, alvorens deze den tegenwoordigen stand zal hebben bereikt. Eerst ± 1530 werd de kap erop gezet.

veeren. In het *resolutieboek* van kerckmeesters van Sint LIEVENS Monster Kerk, loopende van 1589—1767, leest men hieromtrent het volgende: „Op den naestlesten Juny 1619. Soo hebben de heer Gemeente Burgemr̄ ADRIAEN DE HUYBERT, met kerckmrs̄ aan THONIS PIETERSZ goutsmith aenbesteedt, om in Coper te snijden het model van den Monsterssen thoorn van Ste LIEVENSmonsterkercke, voor de somme van vyerthijen ponden groon v̄ls; mits dat THONIS PIETERSZ. tot synen laste en̄ coste nemen en̄ leveren sal het coper daertoe noodich zijnde, ende sal tselfve werck moeten opmaecken tusschen dit en̄ MARTINI toecommen̄ 1619 precys. Actum int College van kerckmrs̄, datum uts̄.”

A. DE HUYBERT.

LENAERT JACOPSE COCK.

1619

WILLEM N. CROMSTRIEN D'JONGE.

H. BRANDIJN

16. 6. 19. 29.

Waarom die haast? Wij kunnen de reden er van niet verklaren. Aan plannen tot opbouw van den toren zal wel niet zijn gedacht. In de *Zelandia Illustrata* van het Zeeuwsch Genootschap wordt een exemplaar van deze drie hoogst zeldzaam voorkomende platen bewaard. Zij hebben zoo goed als geen marges. De gravure van het onderste deel, 56 c.M. hoog en 44 breed, heeft een prachtige cartouche door een zwemmenden meerman en meermin vastgehouden. Bovenaan het wapen van Zierikzee. In de cartouche in 12 regels dit vers:

DE WEERELT ROEME VRY HAER SEVEN WONDERHEDEN
DIE SY MIRACLEN NOEMPT, ICK NIETTEMIN MET REDEN
ICK ZIERICZEE SAL DOCH ROEMEN DIT WONDERBAER
GEBOVW, DAT MONSTER NIET, EN MONSTER IS VOORWAER:
EN DAER VAN SAL ICK V O KELDERMANS LOFF GEVEN,

V, DOOR WIENS CLOECK VERNVET DIT STVCK IS AENGEHEVEN.
 O DROEVE WINT; O STORM; DIE T' STVCK-WERCK ONVOLMAECKT
 DOOR GROOT VERLIES VAN VOLCK, EN SCHEPEN, HEBT GESTAECKT:
 WIE SOVW DAT NIET MET RECHT IN SYN VOLMAECKTHEYT LOVEN,
 DAER T' ONVOLMAECKTE, VEEL VOLMAECKTE GAET TE BOVEN?
 DAN NIETTEMIN T'IS ONS GENEVGHSAEM EEN VERBLYEN,
 IN PLAETS VAN T'VOLLE WERCK DIT BEELT DAERVAN TE SIEN.

Daaronder in een kleine ovale cartouche met kleiner schrift:

BVRGEMEESTERS
 CORNELIS . MOGGE
 ADRIAEN . DE . HVYBERT
 KERCKMEESTERS
 LENERT . JACOBSS . COCK
 WILLEM . NIC . CROMSTRYEN . D . IONGE
 HVYBRECHT . BRANDYN
 MATTHEVS . ROLLANDT
 1619

Voluit geteekend A. VAN DER — WILLIGHE.

De gravure van het middendeel is 43 c.M. hoog en 38½ breed, terwijl de spits 55 c.M. hoog en 37½ c.M. breed is, alles zonder de zeer smalle marge berekend.

Zie *Zel. Ill.* I, blz. 396.

Laten wij thans zijn penningwerk bezien.

Gedenkpenning op de wapenfeiten van **FREDERIK HENDRIK** in 1627—1629 en op het innemen van Fernambuco in 1630.

1. Voorzijde: Borstbeeld van den prins, naar voren, eenigszins naar rechts gewend, geharnast, met vierkanten kraag, rijk met kant versierd, in een ovale omlijsting. Twee figuren — links Mars met het wapen van den prins — rechts een gekroonde Overwinning met palmtak — op een grond vol bloemen, houden een krans

boven zijn hoofd. Onder de figuren respectievelijk MARS en VICTORY. Boven in een breede cartouche:

„Aurea condet saecula” in schrijffletters. In de af-sneede een versierde cartouche, waarin een gezicht op 's-Hertogenbosch met het opschrift SIERTOGENBOS¹⁶²⁹ en onderaan de initialen in monogram van den graveur A V D W (ANTHONIS VAN DER WILLIGE) in sierlijke schrijffletters. Het geheel door smalle lijnen omzoomd.

Keerzijde: De leeuw der Ver. Provinciën met zwaard en pijlen op een ongekleurd veld in een gekroonde ovale omlijsting, waarboven twee op bazuinen blazende engelen een krans houden.

Bovenaan de naam JEHOVA, wolken en zonnestrallen.

Naast den leeuw — links — de Voorzichtigheid met slang, — rechts — de Standvastigheid een kolom vasthoudende. Beide godinnen zijn door een lint aan het wapenschild verbonden.

Onderaan vier kleine schildjes in versierde lijsten, waarin ¹⁶²⁷GROL met gezicht op de stad; ¹⁶²⁸SILVERVLOOT met drie schepen er onder; ¹⁶²⁹WESEL eveneens met een profiel der stad en in de vierde cartouche ¹⁶³⁰FERNAMBUCO waar-
onder de ommuurde stad zichtbaar is.

Aan weerszijden der beide onderste schilden 16 — 31.

Onderaan CVM PREVEL (sic.).

Het omschrift luidt: AVSPICIIS ADSIT — VICTRIX CONCORDIA.
(Dat de overwinnende Eendracht samenga met het hooggezag.)

Zilver. Gew. 60 gr. m.M. 69.

VAN LOON II, blz. 193. 1, Fransche Editie blz. 190. 1.

Verz. Zeeuwsch Genootschap.

Plaat V. 1.

1a. Een penning met oog, waaraan een ketting heeft gehangen, bevindt zich in het Kon. Kabinet, *Catalogus* n°. 612.

Volgens de overlevering zou deze medaille zijn gedragen door een hoofdofficier van den prins.

Dergelijke exemplaren werden als belooningspenningen vereerd. Zoo werd vermoedelijk een exemplaar van deze medaille in goud door FREDERIK HENDRIK aan den Koning van Siam geschonken „daerinne S. H. tronie ende eenige veroverde steden etc. zijn gesneden”. Zie DIRKS, *Repertorium* I, n°. 997.

Zilver. gew. 68 gr. m.M. 69.

Cat. Kon. Penningkabinet I, n°. 612.

2. Zelfde penning, maar van geheel anderen stempel. Het borstbeeld iets breeder en van andere expressie. Het rust op een effen, eenigszins verhoogd, schild. MARS EN VICTORIA zijn van geheel andere teekening. In plaats van bloemen liggen harnas en zwaard naast den oorlogsgod. Het onderschrift luidt MARS EN VICTORIA.

In de rijk versierde cartouche een engelenkopje met het tweeregelig opschrift AVREA CONDET in drukletters.

SÆCVLA

Onderaan een onversierde cartouche met ander, veel uitvoeriger, profiel der stad. Binnen in: 'S HERTOGENEOS
1629
(sic.).

Geteekend A. V D WILGE 30.

Keerzijde: De leeuw in een verheven veld, eenvoudig omlijst, waarboven een kroon.

De vier schildjes hebben gewijzigde stadsgezichten en zijn onversierd. De jaartallen staan hier onder de stedenamen en met
SILVERVLOT
1628 ;

Achter de beide onderste schildjes een cartouche, waarin een miniatuurfiguur van de Faam.

Sporen van ankers op den grond. CVM PRIVIL (sic) op een band.

In plaats van het jaartal staat PRVDEN - FORTI op een lint of band. Het buitenomschrift in grootere letters. Gladde buitenranden.

Deze penning is zeer fraai, doet rustiger aan dan de vorige. Ook is hij scherper afgeslagen.

Zilver. 76 gram. 67 m.M.

BETTS, n°. 30. DIRKS, *Repertorium I*, n°. 944.

Cat. Kon. Penningkabinet I, n°. 610.

2a. Er bestaat nog een tweede variëteit van deze medaille, waarvan de voorzijde gelijk is aan VAN LOON II 193. Fransche Editie, blz. 190.

De keerzijde heeft alleen een jaartal boven SYLVERVLOT en FERNAMBUCO en mist de woorden PRVDEN - FORTI.

Koper verguld. Was vroeger aanwezig in Kon. Penningkabinet. *Cat. I*, n°. 611.

Slag op het Slaak.

3. Voorzijde: PRINS FREDERIK HENDRIK, geharnast én met veldheersstaf in de rechterhand, te paard naar rechts galopperende. Hem vergezelt de Overwinning, die een lauwerkrans, waardoor een palm steekt, boven hem houdt. Op den achtergrond torens van verschillende steden, waaronder de St. JANSKERK van den Bosch, doelende op de onlangs veroverde steden door den Prins. In de afsnede:

DEN · PRINS · VAN · ORANJË · ONZEN
 HELD VAARDICH · STRYD, VOOR
 TVADERLAND · ENDE · VRYHEID
 WAARDICH CVM
 PRIVI ·

Parelrand. De letters zijn slecht geteekend en van onregelmatige grootte.

Keerzijde: Een tooneel van den strijd. Spaansche en Staatsche schepen elkander bestrijdende. Links een stuk van Overflakkee met den toren van ^{OVDE} TONGE rechts ^{NIEV} VOSMAER met dorpstoren.

Daaronder op de slikken het fort ORANGIEN.

Onderaan een stuk van St. Philipsland en, geheel rechts, VOSMAAR.

De korte golven van het water loopen in tegenstelling met de schepen in verticale richting.

De kaart is onjuist geteekend en steekt in alles af bij het terrein van den strijd door JOH. LOOFF op zijn penningen aangegeven. Het Slaak was de ondiepe vaargeul, die de rivier de Eendracht met het Hollandsch diep verbond.

In de afsnede in een aardige omlijsting met twee hoornen des overvloeds, waarin palmen steken:

GOD · WAS · ZYN VOLCK · DE · 13 D ·
 SEPTEMBER · GEDACHTICH ·
 EN · BRACHT · TOT · NIET SVYANS ·
 VLOOT · OVER · DE SEILEN · 80 ·
 16 — 31.

Naast het eiland St. Philipsland een smalle cartouche waarop de naam van den stempelsnijder A VAN DER WILGE.

Bolletjes- of parelrand.

Zilver. 35 gr. 57 m.M.

VAN LOON II, blz. 197. 1, Fransche Editie blz. 194. 1.

Cat. Kon. Penningkabinet I, n°. 620.

3a. Zelfde voorzijde, maar in de afsnede op een cartouche:

Patriæ „que,

Patri „que.

Geheel onderaan *CVM PRIVIL.*

Keerzijde als de vorige penning.

Zilver. 39 gr. 45 m.M.

VAN LOON II, blz. 200, Fransche Editie blz. 197.

Cat. Kon. Kabinet I, n°. 625.

Plaat V. 3a.

4. Een gevleugelde en gelauwerde Overwinning met lange gekrulde haren in het midden van het veld gezeten houdt in de rechterhand een staf, waaraan de vlag der Ver. Provinciën wappert; met de linker omvat zij het wapen van den Prins. Op den achtergrond lange tot op den grond reikende zonnestrallen, waarboven wolken met den naam Jehova in Hebreeuwsche letters. Zij is omgeven door de wapenschilden der zes stemhebbende steden van Zeeland met dat van den vertegenwoordiger van den Eersten Edele bovenaan. Alle zijn met een lint onderling verbonden. De godin zet den voet op een cartouche, waarop:

AVSPICYS ARMATA (Met Gods gunst gewapend).

DEI

A V W. (A. v. d. Willige).

Keerzijde: Een gewijzigd, maar even onduidelijk, tooneel van den strijd. In het midden een eiland, vermoedelijk Sint Philipsland. Links en boven land. Rechts een vaarwater met den toren van Zierikzee, waarboven ZZEE (Zierikzee).

De geheele binnenruimte is opgevuld met kleine schepen, roeibootjes en stilliggende vaartuigen. Bij Zierikzee ziet men veel menschen op den dijk. Bovenaan

het gekroonde wapen van Zeeland door hemelstralen beschenen. Geheel boven het jaartal 16 — 31.

In de versierde cartouche dit onderschrift:

ZELANDIA VICTRIX
PRISCA PER INDIGENAS
REGNA TVETVR AQVAS.

A. H. (De initialen van den maker van het vers.), welk onderschrift, als vervolg van het opschrift van de voorzijde, zeggen wil: „handhaaft het zegenrijke Zeeland zijn oude heerschappij over zijn oude stroomen.” 1631.

Gladde randen.

Zilver. 42.5 gr. 52 m.M.

VAN LOON II, blz. 197. 3. Fransche Editie blz. 194. 3.

Cat. Kon. Kabinet I, n°. 622.

Plaat V. 4.

Meerder werk met zijn naam onderteekend is ons niet bekend. Enkele penningen, bij VAN LOON afgebeeld, zouden misschien aan hem kunnen worden toegeschreven, het zijn die, geslagen op de inneming van den Bosch — zie VAN LOON II, blz^{en} 180 en 184. 1. Geen bijzondere kenteekenen vallen op zijn penningen in het oog. De figuren zijn eenigszins stijf en weinig smaakvol, de letters, die hij voor de op- en omschriften sneed zijn slordig bewerkt. Toch mag men VAN DER WILLIGE tot de bekwame stempelsnijders rangschikken, zijn fraaie medaille op de inneming van Fernambuco — zie vooral *Cat. Kon. Penningkabinet I, n°. 610* — geeft er het bewijs van. Maar het talent van JOH. LOOFF staat naar onze meening veel hooger. Dat beide artisten met elkander zijn bevriend geweest, zooals wordt aan-

gegeven, is ons nergens gebleken. Gildepenningen van Zierikzee zijn niet door hem gemaakt, daar al de bekende exemplaren van jonger datum zijn.

Waren finantieele zorgen hem bespaard gebleven en een langer leven hem gegund geweest, met groote waarschijnlijkheid zou zijn kunst in waarde zijn toegenomen. Helaas heeft dit niet zoo mogen zijn.

M. G. A. DE MAN.

Het huis „Roomen” in de Meelstraat te Zierikzee, bewoond geweest door ANTHONIS PIETERSE VAN DER WILLIGEN.

BIJLAGE.

Geslacht van der Willigen.

PIETER HERMANSZ, goudsmid, geboren te Bergen op Zoom, werd 24 April 1572 poorter van Zierikzee, alwaar hij in (of na) 1597 overleed. Hij was gehuwd met JANNEKEN JACOBS, dochter van JACOB CLAASSE, goudsmid, en van MAAIKEN ANTONISSE (uit de familie DE JONGE).

Voor zooveel bekend, won PIETER HERMANSZ. bij JANNEKEN JACOBS de volgende kinderen:

1. ADRIAAN PIETERSZ., noemde zich PIETERSON, geb. te Zierikzee in 1574, overleden te 's-Gravenhage, 5 Februari 1634.

Hij was te Zierikzee raad 1602—1614; schepen 1602—1608, 1610—1614; burgemeester in 1609 en 1613; regent Oudemanhuis 1612—1614; weesmeester 1610; commissaris der dijkage van Dreischor 1609—1614; kolonel der schutterij 1604; commissaris der vier Bannen van Duiveland 1611 en generaliteits-rekenmeester 1614—1634. Hij ondertrouwde te Zierikzee 24 December 1600 met QUIRINA DE JONGE, geb. aldaar in 1579, overleden te 's-Gravenhage 20 April 1663, dochter van JAN DE JONGE en van diens eerste vrouw NEELTJE BOENSE (1547—1585).

2. HERMAN PIETERSZ. VAN DER WILLIGEN, overleden in Zierikzee in 1608, was goudsmid. Hij huwde met

JACOMIJNTJE TELLE, omstreeks 1596, dochter van IMAN TELLE, die 23 Maart 1610 hertrouwde met den goudsmid CORNELIS PAUWELSE COLVE, jm. van Goes.

Hunne kinderen waren :

A. MAIJGHEN VAN DER WILLIGEN, gedoopt te Zierikzee 16 Maart 1597.

B. THOMAS VAN DER WILLIGEN, gedoopt 31 Mei 1598, sterft jong.

C. THOMAS VAN DER WILLIGEN, gedoopt 4 Juli 1599, sterft jong.

D. THOMAS VAN DER WILLIGEN, gedoopt 15 December 1602.

E. JACOB VAN DER WILLIGEN, gedoopt 14 November 1604, sterft jong.

F. LEVINA VAN DER WILLIGEN, gedoopt 8 Januari 1606, huwde 1° te Kerkwerve 20 Juni 1631 met JOANNIS MORRIS, jm. van Middelburg, goudsmid, die 2 Oct. 1647 te Zierikzee overleed in het huis op de Zuidzijde der Oude Haven, genaamd de Gouden Swaen, waarin hij toen wijnherberg hield. Zij hertrouwde te Zierikzee 1 Febr. 1650 met PIETER MAARTENSE VAN DER ZEGEN, geb. te Vlissingen, wonende te Zierikzee, weduwnaar van ELISABETH VAN VIJVE.

G. JACOP VAN DER WILLIGEN, gedoopt 13 Januari 1608.

3. JAN VAN DER WILLIGEN, gedoopt 11 Maart 1584, sterft jong.

4. MARINUS VAN DER WILLIGEN, gedoopt 30 Juni 1585, die zich 21 Maart 1627 in het Oude Manhuis te Zierikzee kocht.

5. JAN VAN DER WILLIGEN, gedoopt 22 Februari 1587, leefde nog in 1640, was toen stadsbode.

6. MALJGHEN VAN DER WILLIGEN, gedoopt 1 Oct. 1589, overleden 9 Sept. 1652, huwt te Zierikzee in Juli 1614 met LIEVEN CORNELISSE HEERDER, ook genoemd, (waarschijnlijk naar zijn beroep) CRAMER.

7. ANTHONIS PIETERSZ. VAN DER WILLIGEN, gedoopt te Zierikzee 21 April 1591, overleden te ?, goudsmid en graveur, woonde in de Meelstraat in het huis genaamd „Roomen”. Hij huwde te Zierikzee 17 Januari 1617 met GRIETJE VAN DEN HOUTE, gedoopt te Zierikzee 6 Augustus 1595 (als MARGARETHA), overleden te ?, dochter van NICOLAAS DIRKSE VAN DEN HOUTE, goudsmid, en van CATHARINA ADRIAANS^d POELVOET.

Zij wonnen te Zierikzee:

A. NICLAES VAN DER WILLIGEN, geb. omstreeks Maart 1619, sterft jong.

B. CATARINA VAN DER WILLIGEN, gedoopt 28 Aug. 1622, sterft jong.

C. NICLAES VAN DER WILLIGEN, gedoopt 19 Sept. 1623, ondertrouwt 18 Aug. 1647 met CATHARINA GILLIS VAN DER HANT, weduwe van DINANT, mede wonende te Rotterdam. Was goudsmid, later bode op den Haag, sterft vóór 1678.

D. CATERIJNKEN VAN DER WILLIGEN, gedoopt 1 Oct. 1624.

E. CRISTIJNTGEN VAN DER WILLIGEN, gedoopt 23 Nov. 1625, overl. te Zierikzee in 1660, huwt aldaar 16 Mei 1645 met DANIËL VERBRUGGE, glazenmaker, jm. van Haamstede, wonende te Zierikzee, zoon van ABRAHAM VERBRUGGE en van LOONTJE JACOBS. Hij hertrouwde in Sept. 1661 met HELENA VAN DORTMONT.

F. HARMAN VAN DER WILLIGEN, gedoopt 13 Mei 1627.

8. SUSANNA VAN DER WILLIGEN, geb. te Tholen omstreeks 1593, overl. te Zierikzee in 1644, huwde aldaar 1 Nov. 1616 met HUBRECHT GOLTZIUS, pasteibakker, geboren te Zierikzee, overl. aldaar in 1643 of 1644, zoon van MARCELIS GOLTZIUS, apotheker, en van MALJKEN VAN HILDERSUM.

9. NEELTJE VAN DER WILLIGEN, nog genoemd in 1626.

10. (misschien) CATHARINA VAN DER WILLIGEN, huwt als weduwe van Zierikzee, aldaar 29 Aug. 1617 met THOMAS BARENTSE, metselaar.

1.

1.

3a.

3a.

4.

4.